

Can Valls, o Les escoles velles

Gelida

Ubicació

Comarca: Alt Penedès
Lloc/Adreça: Carrer Sant Lluís, 21.
Alçada: 165

Coordenades:

Latitud: 41.44187989634
Longitud: 1.8630596995354
UTM Est (X): 405022
UTM Nord (Y): 4588436

Classificació

Número de fitxa 08091 - 81
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Contemporani Neoclàssic Modernisme
Segle XIX-XX
Any 1891
Autoria de l'element: Joan Pascual i Batlle (mestre d'obres)
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Edifici completament restaurat per usos públics. Escola de música. La finca disposa de dues fitxes d'inventari de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIL
Observacions protecció: BCIL / Immobile / 8327-I
Data aprovació: dj., 29/01/2015 - 12:00
Número inventari Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, 2671 / 35079
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Cultural
Titularitat Pública

Titular: Ajuntament de Gelida. Plaça de la vila, 12. 08790 GELIDA

Fitxes associades:

Jardí de can Valls

Carrer de Sant Lluís

Autoria de la fitxa Martí Picas. INSITU SL

Data de registre de la dl., 06/05/2024 - 16:56

fitxa:

Descripció

Aquest edifici projectat per Joan Pascual Batlle correspondria al tipus torre d'estiueig aïllada habitual a finals del segle XIX a Gelida. L'edifici, tot i estar dins del nucli urbà de Gelida, està envoltat per un pati amb jardí i presenta una planta gairebé quadrada. Segons l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya l'estructura inclou una planta semisoterrada, ajustada al desnivell del terreny, a més d'una planta baixa i un primer pis.

La coberta, de tipus pla, està equipada amb un terrat balustrat intercalat per pilastres i un passamà motllurat. Destaca un badalot de quatre plantes que sobresurt de la coberta, coronat per una cornisa i merlets. La distribució de la façana segueix tres eixos de composició vertical. Les obertures, majoritàriament de forma rectangular excepte una de forma ovalada, es reparteixen simètricament en les façanes i presenten marcs motllurats als dos últims pisos. Els diferents nivells de l'edifici són delineats per línies d'imposta motllurades. El revestiment exterior està acabat amb estuc, destacant les bandes horitzontals a la planta baixa que es fan més tènues en el pis superior, i cadenes cantoneres que delimiten els angles de l'estructura. La façana nord està dotada d'una escalinata doble amb balustres, que dona accés a un porxo. Aquest porxo suporta una balconada de balustres que s'estén al llarg de tot el pis superior. Per la seva part, la façana sud presenta una tribuna d'estil modernista de planta poligonal, amb cinc obertures i una barana de ferro de disseny curvilini, funcionant com a balcó per al pis superior. Aquesta tribuna és accessible mitjançant una escala doble. Un fris decoratiu amb motius florals esgrafiats recorre la part superior de la façana, interromput per petites obertures rectangulars.

Durant la República dels anys 1930, l'immoble va ser transformat en una escola nacional, ocasió durant la qual es va modificar substancialment la distribució interior original. És important ressaltar les restes del jardí que encara envolta l'edifici, inclosa l'antiga zona del garatge, ara reconvertida en l'habitatge del masover. Es tracta només d'una part de l'ampli jardí amb reminiscències romàntiques que havia envoltat la torre i que segons l'article d'Enric Carafí i Joan Civil, la Gelida Modernista publicat l'any 1972 al Programa de Festa Major, constava de plantes exòtiques de gran bellesa ornamental. També una cova de creació fantàstica que actualment està tapiada.

Història

L'any 1891, Joan Valls i Bogatell, prestigiós advocat barceloní, va encarregar construir la torre de Can Valls com a segona residència, coneguda amb el seu nom, però que popularment també es coneix com Les Escoles Velles, perquè durant molt temps, va ser l'escola de primària de Gelida.

El carrer Sant Lluís, antigament conegut com a carrer Salou, va esdevenir un dels carrers preferits dels constructors i arquitectes de Gelida a l'hora de projecte les cases-torre més elegants del moviment d'estiueig de finals del segle XIX i principis del XX. Una de les més paradigmàtiques és la Can Valls projectada pel mestre d'obres Joan Pascual i Batlle (1841-1925), fill de Gelida. Batlle va ser responsable d'alguns dels

edificis singulars del municipi de Gelida en la primera etapa d'aparició dels edificis senyorials a Gelida. Segons els estudis de Joan Rosselló i Raventós, es va especialitzar amb dues tipologies d'edificis: la casa entre mitgeres de poca alçada i la casa aïllada. Pascual i Batlle és una de les figures singulars de la història arquitectònica del poble, pel fet de la bona qualitat estilística i funcional dels seus edificis i perquè bona part de la seva carrera es va desenvolupar al mateix poble.

La tipologia denominada casa "aïllada" per Joan Rosselló i Raventós és clau per entendre l'evolució urbana de Gelida a finals del segle XIX i principis del XX. Aquest estil d'edifici "casa-torre" serà l'avantguarda de les torres d'estiueig de Gelida en la que es basa el potencial transformador de la població a principis del segle XX i que n'explica molts dels canvis socials i econòmics. Així doncs, Pascual i Batlle va ser un dels precursors del moviment amb moltes de les seves obres en la fase inicial dels últims vint anys del segle XIX. En aquestes cases aïllades, Batlle aprofundirà en els seus elements decoratius experimentats ja a les cases de senyors. Les façanes principals, més ornamentades segueixen línies neoclàssiques amb especial atenció a finestres i portes, cornises i ràfecs. S'incorporen relleus, trencaaigües, guardapols, reixes i forjats als balcons com alguns elements destacats, coronaments amb cresteria o tractaments de simulació de pedra aboixardada a la façana. Bona part de les noves construccions "aïllades" s'ubicaran al carrer Sant Lluís. La casa de Can Valls viurà en aquesta primera etapa un seguit de reformes l'any 1912, al garatge, i el 1919, 1926 i 1928 (Alonso, 2012).

La casa va ser construïda pel mestre d'obres Lluís Mas Civil, de la nissaga de constructors i arquitectes gelidencs Mas. El treball de Joan Rosselló i Raventós (1990) recull l'obra i l'activitat de la nissaga dels Mas, una família de paletes, constructors i arquitectes que han tingut una presència molt important en la vida de Gelida durant els segles XIX i XX. La configuració de la Gelida moderna no seria la mateixa sense aquesta influència, la qual ha significat, entre altres aspectes, la introducció del Modernisme a Gelida, la construcció de molts edificis representatius i la redacció del primer Pla General d'Urbanisme a principis de 1980. Des de la primera meitat del segle XIX, els Mas han intervingut sense interrupció en el procés de construcció de la Gelida actual, amb dos-cents anys d'una activitat amb repercussió pública. La família Mas ha destacat com a paletes, constructors i arquitectes a Gelida, amb la voluntat de dominar el sector de la construcció local per assegurar-ne l'activitat, fins al punt d'implicar-se políticament com un instrument més. Aquests constructors eren coneixedors de l'ofici i dels mecanismes per desenvolupar-lo, i també estaven dotats d'una considerable dosi de creativitat i audàcia que s'ha anat manifestant a les diferents generacions. La nissaga va iniciar-se amb la figura de Mariano Mas i Morros (1799-1880), nascut a Capellades, qui es va traslladar a Gelida al voltant de 1825. A partir d'aquí, els projectes i les construccions s'han succeït en diferents generacions. L'herència constructiva de Mariano Mas va ser recollida pel seu hereu, Francisco Mas i Romana, que es va dedicar de ple a l'ofici de constructor de cases consolidant la nissaga al poble entre 1860 i 1886. La següent generació va bifurcar l'activitat de la família. L'hereu, Mariano Mas i Civil, es va mantenir a l'empresa familiar, mentre que el segon fill, Lluís Mas i Civil es va dedicar a la construcció de cases i va ser el primer Mas que es va decidir a projectar obertament. La fil·loxera i la crisi agrícola van centrar els germans Mas en el sector de l'estiueig a principis dels anys 1890. El 1886, els dos germans van construir la seva primera casa al carrer de Salou, anticipant el futur de la construcció a Gelida. A partir del 1900, l'activitat dels germans Mas es va caracteritzar per avançar cap al domini ple del sector de la construcció local i per la seva creativitat. El 1899, Lluís Mas va signar com a mestre constructor el seu primer projecte, redactat per Manuel Sabater, i a partir d'aquest moment, tant Mariano Mas com Lluís Mas van signar projectes.

La pervivència de can Valls com a casa d'estiueig familiar es va mantenir al llarg dels anys 1920, durant l'època daurada de l'estiueig burgès al poble. El primer canvi important es va donar l'any 1932, l'ajuntament republicà de l'època va arrendar l'edifici amb l'objectiu de convertir-lo en escola, però no va començar a funcionar com a escola nacional fins als anys 1940. Aquesta funció educativa va continuar fins a l'any 1976, moment en què es va inaugurar l'Escola Montcau. El moment més delicat de la supervivència de l'edifici fou a finals dels anys 1970, quan va ser salvat de ser enderrocat per construir-hi pisos, gràcies a una

campanya per a la conservació d'edificis i espais verds liderada per l'Assemblea Democràtica de Gelida i altres col·lectius democràtics conscients de la importància del patrimoni de la població i de necessitat de preservació i protecció.

La recerca d'utilitats per l'edifici que en mantingués viva la flama, fa un pas més, a principis dels anys 1990, quan l'edifici va allotjar provisionalment l'institut de secundària, fins que l'Institut Gelida va ser inaugurat l'any 2004. Finalment, el gran salt qualitatiu en el bon estat actual de l'edifici es va donar el 15 d'octubre de 2013, quan l'Ajuntament va aprovar en sessió plenària un expedient per a la contractació de les obres de rehabilitació de l'edifici, destinat a acollir l'Escola de Música Municipal, inaugurada l'any 2014 i vigent fins a l'actualitat. Actualment, el tros que queda del jardí de la torre de can Valls és l'anomenat parc públic de Gelida de Les Escoles Velles. El jardí es va transformar en parc públic l'any 2007.

L'escola de Can Valls molts anys va tenir un espai insuficient per encabir tota la canalla, i per això es va continuar fent classe a altres classes d'escola existents: els nens a l'Ajuntament i les nenes a Ca l'Esparter del carrer Sant Jordi. A Can Valls els nens estaven a la primera planta, i separats de les nenes que eren a la segona. Durant la guerra es va distribuir espais de l'hort de la casa, perquè en parelles, els nens i nenes se'n fessin càrrec. L'any 1937, l'edifici es va deshabilitar com escola, i va acollir les instal·lacions de l'aviació Republicana.

Bibliografia

AAVV (1986). Inventari del patrimoni arquitectònic de Catalunya. L'Alt Penedès. Generalitat de Catalunya.

ALONSO, Gemma (2012). L'estiueig a Gelida 1880-1940. Anàlisi dels fons documentals i fotogràfics. Treball de recerca del Màster d'Arxivística i Gestió de Documents. Escola Superior d'Arxivística i Gestió de Documents.

CARAFÍ, Enric, CIVIL, Joan (1972). "El Modernisme a Gelida". Programa Festa Major 1972. p. 16.

CARAFÍ, Enric (2004). "Patrimoni Arquitectònic de Gelida: Clarors i Ombres". Programa Festa Major 2004. p. 86.

CARAFÍ, Mercè (1998). L'Abans. Recull gràfic de Gelida, 1890-1965. Efadós Editorial.

LACUESTA, Raquel, i GONZALEZ, Xavier (2006). Modernisme a l'entorn de Barcelona. Arquitectura i paisatge. Barcelona: Diputació de Barcelona.

RIUS, Jaume (coord.) (2011). Gelida. Retrats d'un temps. Andana Edicions.

ROSSELLÓ, Joan (1988). "L'arquitectura i l'urbanisme d'estiueig al Penedès". Miscel·lània penedesenca, 1989, Vol. 13, pp. 421-437.

ROSSELLÓ, Joan (1988). "La incidència de l'arquitectura de Juan Pascual i Batlle en la conformació de la Gelida actual." Miscel·lània penedesenca, vol. 12, 1988, pp. 227-242.

ROSSELLÓ, Joan (1990). "Els Mas, nissaga de paletes, constructors i arquitectes de Gelida". Miscel·lània Penedesenca. 1990, pp. 493-512.

ROSELLÓ, Joan (2018). L'arquitectura de Joan Pascual Batlle dins del marc de la societat de Gelida de finals del segle XIX. La Quaderns Gelidencs d'Història i Societat – 6. Ajuntament de Gelida.

Enllaços d'interès:

[Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya](#)

[Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya](#)

[Programa Festa Major 2004](#)

[La incidència de l'arquitectura de Juan Pascual i Batlle en la conformació de l...](#)

[Els Mas, nissaga de paletes, constructors i arquitectes de Gelida](#)

